

REVUE
CÍRKEVNÍHO PRÁVA
CHURCH LAW REVIEW

84

3/21

XXVII. ročník

Toto číslo Revue církevního práva bylo financováno dary a příspěvky členů Společnosti pro církevní právo a darem Katolické církevní rady kantonu Thurgau, Švýcarsko.

This issue of Church Law Review was sponsored by donations and fees of members of the Church Law Society, and by donation from Catholic Council of the Canton of Thurgau (Switzerland).

Diese Nummer der Revue für Kirchenrecht erschien dank den Spenden und den Beiträgen von Mitgliedern der Gesellschaft für Kirchenrecht, und vom Katholischen Kirchenrat des Kantons Thurgau.

Členské příspěvky, předplatné a dary
Společnosti pro církevní právo směřujte laskavě

z ČR na účet č. **1939518309/0800**

a ze zahraničí na účet vedený v eurech (pro SEPA platby)

IBAN: **CZ62 2010 0000 0025 0114 3973**

BIC/SWIFT: **FIOBCZPPXXX**

Please be so kind and send your
membership fees, subscriptions and gifts

from the Czech Republic to account no. **1939518309/0800**

and from abroad to the account in EUR (for SEPA transfers)

IBAN: **CZ62 2010 0000 0025 0114 3973**

BIC/SWIFT: **FIOBCZPPXXX**

Co se (ne)změnilo rekodifikací kanonického trestního práva hmotného

Antonín Ignác Hrdina

Úvodem

4. června 2021 byla v listě L'Osservatore Romano otištěna (a tím promulgována) apoštolská konstituce (zákon) papeže Františka *Pascite gregem Dei* ze dne 23. května 2021, jíž se vydává nový text VI. knihy Kodexu kanonického práva (*Církevní tresty*). Účinnost apoštolské konstituce byla stanovena na 8. prosince 2021. Po nové úpravě manželského nulitního procesu apoštolskou konstitucí téhož papeže *Mitis Iudex Dominus Iesus*¹ z roku 2015 jde tak o druhou rekodifikaci celého subsystému kanonického práva po vydání Kodexu kanonického práva z roku 1983.

Z formálního hlediska apoštolská konstituce (dále jen AK) *Pascite gregem Dei* zachovala stávající strukturu VI. knihy kodexu,² tj. rozdělení na část obecnou a zvláštní, zachovala počet statí uvnitř těchto částí (i když někdy s drobnými odchylkami v nadpisech), přirozeně i celkový počet kánonů. Pozitivním důsledkem tohoto legislativního aktu je v každém případě to, že inkorporoval většinu³ pokodexových trestněprávních norem (opět) do jediného zákona a sjednotil tak trestněprávní úpravu. Vítané je rovněž přehlednější uspořádání některých kánonů, popř. zákonné zakotvení některých právních principů, jakkoli ty z kontextu dosavadní právní úpravy vyplývaly.

¹ AAS 107 (2015), 958–967. Obdobný zákon – *Mitis et misericors Iesus* – byl současně vydán pro katolické východní církve, in: AAS 107 (2015), 946–954.

² Nepatrně byl změněn/doplněn její název: „De sanctionibus poenalibus in Ecclesia“.

³ Ne všechny; jako *lex specialis* nadále platí trestněprávní normy v AK *Universi Dominici gregis* o papežské volbě (1996).

Z legislativně technického hlediska je ovšem dosti nešťastné, že derogační klauzule v apoštolské konstituci výslovně zrušuje pouze dosavadní šestou knihu kodexu,⁴ aniž činí alespoň obecnou zmínku o dalších trestněprávních předpisech, zejména těch, jejichž obsah byl promítnut do nového znění šesté knihy, nebo byl touto novelou změněn. Za zrušené je tedy třeba považovat alespoň ty trestní normy (popř. jejich části), které jsou v rozporu s novým textem šesté knihy kodexu, a postupovat podle principu „lex posterior derogat legi priori“;⁵ přitom derogační klauzule v kán. 6 § 1 (zvláště odst. 3 a 4) ovšem může sloužit jen jako teoretické východisko, nikoli jako zákonná norma. Ale to jsme právě tam, kde jsme byli před rekodifikací, a kde jsme po ní být nechtěli...

Následující text chce čtenáře jednak rámcově *seznamit s hlavními změnami*, které tato apoštolská konstituce do kanonického trestního práva hmotného promítla, jednak v maximální stručnosti poukázat na některá *nenaplněná očekávání*, která do rekodifikace tohoto kanonickoprávního odvětví byla vkládána.

1. Co se rekodifikací změnilo

Z důvodů, které zde není třeba analyzovat,⁶ přikročil papež tímto zákonem evidentně především ke *zprůsňení* dosavadní trestněprávní úpravy. To se projevuje jak v části obecné (viz 1.1), tak zvláštní (viz 1.2) šesté knihy. Rozšířeny jsou *okruhy trestně odpovědných osob* (osob s tzv. deliktní subjektivitou), přibýly i některé *nové skutkové podstaty* jednotlivých trestných činů a *nové sankce* (peněžité). Větší důraz je novelou kladen na *náhradu škody* způsobené pachatelem trestného činu (resp. poskytnutí satisfakce).

⁴ „Statuimus etiam ut novo hoc libro VI vim habente abrogetur vigens Liber VI Codicis Iuris Canonici anni MCMLXXXIII...“

⁵ Tak např. Dekret Kongregace pro nauku víry *O důstojnosti svátosti pokání* z 23. září 1988, in: AAS 80 (1988), 1367, trestal toho, kdo by jakýmkoliv technickými prostředky nahrával zповěď anebo její obsah zveřejnil prostředky sociální komunikace, samočinnou exkomunikací, zatímco nový kán. 1386 § 3 stanoví neurčitou sankci „podle závažnosti trestného činu“ včetně možného vyloučení z duchovního stavu u kleriků. Sotva lze pochybovat o tom, že tento dekret je třeba dnem účinnosti AK *Pascite* považovat za zrušený. Naproti tomu jistě zůstane v platnosti např. list Kongregace pro nauku víry k provedení apoštolského listu daného motu proprio (dále jen MP) *Sacramentorum sanctitatis tutela* ze dne 21. května 2010, na který nová šestá kniha (byť jen *tecto nomine*) v kán. 1362 § 1 odkazuje, in: AAS 102 (2010), 419–431.

⁶ Apoštolská konstituce je obecně zmiňuje ve své preambuli s odvoláním na MP *Come una Madre amorevole* a MP *Vos estis lux mundi* (2019).

1.1 V obecné části

Už v první stati (*Trestní postih zločinů – obecné normy*) naznačuje zpřísnění trestněprávní úpravy nový § 2 úvodního kánonu 1311, který ukládá každému pastýři církve povinnost („Qui praeest Ecclesiae... debet“) vedle ostatních prostředků užívat i trestání, vždy ovšem s použitím kanonické umírněnosti (*aequitas canonica*). Výslovně jsou v něm také uvedeny cíle kanonického trestání: obnovení spravedlnosti, náprava viníka a napravení pohoršení.

V druhé stati (*Trestní zákon a trestní příkaz*) v kán. 1315 § 2 odst. 3 centrální zákonodárce nově umožňuje zákonodárcům *nižšího stupně*, aby trest, v kodexu stanovený jako neurčitý („iusta poena“), v partikulárním trestním zákonu nahradil *sankcí určitou*, a trest fakultativní („puniri potest“) změnil na *obligatorní* („puniatur“). V § 3 pak je umožněno, aby tento partikulární trestní zákon buď sám trest stanovil, nebo jej ponechal „moudré úvaze soudce“.

Třetí stať (*Osoby podléhající trestům*) hned v novém úvodním ustanovení kán. 1321 § 1 velmi vítaně zakotvila dnes obecně uznávaný princip *presumpce nevinny*: „Každý je pokládán za nevinného, dokud se neprokáže opak.“ To sice vyplývalo z kontextu už předchozí právní úpravy, ovšem za současných právních poměrů je tato norma obzvláště aktuální: „Toto ustanovení je nutné zdůrazňovat v dnešní době, kdy se důrazně žádá, aby denunciací údajného spáchání trestného činu nebyly brány na lehkou váhu a byly z nich rychle vyvozovány důsledky.“⁷

Dále podle kán. 1326 § 1 má soudce nově nikoli možnost, nýbrž *povinnost* přihlídnout k *přítěžujícím okolnostem*. Jako nová přítěžující okolnost bylo v odst. 4 zakotveno tzv. „*napítí se na kuráž*“. Konečně podle nového § 3 se *při výskytu přítěžujících okolností* jinak fakultativní trest stává *obligatorním*.

Ve čtvrté stati (*Tresty a trestání*), pokud jde o *nápravné tresty* (cenzury), se v kán. 1332 § 2 u interdiktu nově připouští odchýlná úprava zákazů partikulárním zákonem či trestním příkazem. Vypuštěním slov „ *která může postihnout pouze duchovní*“ u suspenze (kán. 1333 § 1) odpadla dosavadní specialita na straně subjektu a *okruh osob s delikt ní způsobilostí byl rozšířen i na laiky*, třebaže za současné právní úpravy prakticky v jediném případě, a to u těch, kteří jsou u církevních soudů jako soudci členy senátu – ti totiž na výkonu jurisdikční církevní moci (v tomto případě soudní) s duchovními nespolupracují, nýbrž ji sami vykonávají

⁷ TRETERA, Jiří Rajmund, HORÁK, Záboj, *Církevní právo*, 2. přepracované a doplněné vydání, Praha, 2021, s. 331.

(byť v určitém gremiu). Podle kán. 1335 § 1 pak nově může být v rozsudku/dekretu o suspensi k této cenzuře přidán i pořádkový trest.

Nově uspořádaný katalog *pořádkových trestů* (příkazy – zákazy – zbavení – propuštění z duchovního stavu) byl rozšířen jednak o možnost *peněžitého trestu ve prospěch církevních účelů* (kán. 1336 § 2 odst. 2), jednak o trest částečného nebo úplného *odnětí odměny za výkon služby* (tzv. „služného“) podle norem stanovených biskupskou konferencí, a to při respektování „slušné obživy“ (*congrua sustentatio*) potrestaného duchovního (kán. 1336 § 4 odst. 5). Nově je také jako pořádkový trest koncipován *zákaz zpovídání* či *kázání* (odst. 2 téhož kánonu). Z kán. 1338 § 4 vyplývá, že (v případech zákazů) *i pořádkové tresty* mohou být sankcemi *latae sententiae* (doposud mohlo jít jen o cenzury).

Konečně ustanovení o *trestním opatření* (kán. 1339) bylo doplněno hned dvakrát: jednak o povinnost ordináře v případě neúčinnosti tohoto opatření vydat *trestní příkaz*, jednak (vyžaduje-li to závažnost případu) dekretem podrobit delikventa *dozoru* (*vigilantia*). Toto posledně jmenované opatření, které bude praktické zejména v případě alkoholové či drogové závislosti pachatele, znala i stará právní úprava (viz kán. 2306 odst. 4 CIC/1917), ovšem nový kodex Jana Pavla II. od něho – zřejmě jako od sankce s jistým dehonestujícím nádechem – upustil.

Také ustanovení stati páté (*Ukládání trestů*) doznalo některé změny: tak podle nového kán. 1345 může-li soudce od potrestání upustit proto, že pachatel jednal pod vlivem strachu, musí nadále jít o strach těžký (*metus gravis*, tzv. „kanonický“ strach). Kán. 1346 § 1 v zákoně výslovně zakotvuje v kanonickém právu tradiční kumulační princip trestání souběhu (konkurence) trestných činů „*quot delicta, tot poenae*“. Zmírnění dopadu této zásady, pokud by se výsledný trest (*poenarum cumulus*) zdál soudci příliš velký, může být podle § 2 nově kompenzováno stanovením dozoru nad pachatelem (viz výše). Kán. 1349 soudci také nově stanovuje povinnost, aby v případě zákonem stanovené neurčité sankce uložil trest přiměřený vzniklému pohoršení a závažnosti způsobené škody.

Konečně kán. 1350, ukládající ordináři ohled na možnost obživy u klerika propuštěného z duchovního stavu, mu současně *zakazuje svěřit* tomuto propuštěnému za účelem jeho obživy nějaký *úřad* či *službu* (*officium, ministerium, munus*). To zřejmě nevylučuje možnost zaměstnat jej v jiné funkci, která do těchto kategorií nespadá (viz povinnost restriktivního výkladu podle kán. 18).

Konečně v poslední šesté stati obecné části (*Zánik trestů*) je v kán. 1356 § 1 taxativní výčet ordinářů, způsobilých k prominutí trestu uloženého trestním

příkazem, výslovně rozšířen o toho, který sám je původcem onoho příkazu – to však nelze brát jako změnu, ale spíše jako deklarování toho, co bylo nutno považovat za samozřejmé. Podle kán. 1358 § 1 je nově (jinak povinné) prominutí cenzury u pachatele, který se napravil, vázáno na náhradu škody, která podle obdobného kán. 1361 § 4 může být vymáhána i prostředky trestního práva. Kán. 1363 stanoví neplatnost rozhodnutí o prominutí trestu nejen tehdy, bylo-li vynuceno *vážným strachem* (metus gravis), nýbrž *nově* i *násilím* (vis) nebo vylákáno *podvodem* (dolus).

V kán. 1362 § 1 zákonodárce ponechává speciální promlčecí lhůty u trestných činů „vyhrazených Kongregaci pro nauku víry“⁸ (dále jen „kongregaci“). Toto „vyhrazení“ (reservatio) není totéž jako tzv. „*papežské rezerváty*“⁹ v kodexu: u nich je Apoštolskému stolci vyhrazeno *prominutí* trestu po jeho pravomocném uložení či prohlášení kteroukoli instancí, zatímco v prvním případě je mu (resp. uvedené kongregaci) vyhrazeno už samo *projednávání* věci (které je ovšem delegovatelné právě na tyto nižší instance). V odst. 2 došlo i k prodloužení speciálních „promlčecích“ (ve skutečnosti prekluzivních) lhůt, jejichž uplynutí má za následek nemožnost podání trestní žaloby, tj. zahájení trestního stíhání: u vybraných deliktů se dosavadní pětiletá lhůta prodlužuje na *sedm let* a u *závažných trestných činů contra sextum Decalogi* podle kán. 1398 § 1 dokonce na *dvacet let*. V § 3 zmiňovaného kán. 1362 je nově a velmi užitečně upraveno stavení (*suspensio*) této promlčecí lhůty (absence této právní úpravy doposud znamenala určitou mezeru v zákoně).

1.2 Ve zvláštní části

Změny ve zvláštní části trestního zákona budeme sledovat podle jednotlivých skupinových skutkových podstat trestných činů, jejichž názvy sice novelou nedoznaly významnějších změn, ale uvnitř nichž došlo k četným přesunům skutkových podstat individuálních,¹⁰ takže jejich právní materiál je systematicky o poznání lépe uspořádán.

⁸ Jejich výčet obsahoval původně List Kongregace pro nauku víry ze dne 18. 5. 2001, provádějící MP *Sacramentorum sanctitatis tutela*, in: AAS 93 (2001), 785–788. Ten byl ovšem změněn a doplněn novým listem této kongregace ze dne 21. 5. 2010, in: AAS 102 (2010), 419–431; a jen na ten se v dalším textu budeme odvolávat.

⁹ Ty se týkají těch nejzávažnějších trestných činů a podle současné právní úpravy je jich v kodexu šest, jak bude u jednotlivých skutkových podstat uvedeno v komentáři ke zvláštní části novely. Touto novelou přibyl pokus o udělení svátosti svěcení ženě podle kán. 1379 § 3.

¹⁰ U jednotlivých skutkových podstat to nebude dále zmiňováno, protože se to netýká merita novely.

První stat': Zločiny proti víře¹¹ a jednotě církve

- Kán. 1364 – apostaze, hereze a schisma: vypuštěním slova „clericus“ v § 1 rozšířila novela možnost ukládání vybraných přídatných pořádkových trestů za tyto trestné činy i na laiky. Jejich projednání je vyhrazeno kongregaci.¹²
- Kán. 1365 – učení odsouzené doktríny, útočící na neomylné, definitivní¹³ i autentické magisterium: sankce neurčitá byla nahrazena obligatorní cenzurou a zbavením úřadu s možností přídatných trestů.
- Trestné činy podle kán. 1366 – rekurz k ekumenickému koncilu nebo ke sboru biskupů, kán. 1367 – křesť či výchova dětí u akatolíků, kán. 1368 – blasfemie a kán. 1369 – profanace: beze změny.

Druhá stat': Zločiny proti církevním představeným a výkonu úřadů¹⁴

- Kán. 1370 – reálná injurie: útok na osobu papeže zůstává nadále tzv. papežským rezervátem. V § 3 (s obligatorním motivem „na potupu církve...“ v subjektivní stránce deliktu) se nově objevují vedle duchovních a řeholníků jako další chráněná skupina i „ostatní věřící“ (*alii christifideles*).
- Kán. 1371 zahrnuje několik samostatných skutkových podstat; především (v § 1) trestný čin *neposlušnosti* (neurčitá sankce nahrazena určitou: cenzura, zbavení úřadu, popř. jiný pořádkový trest). § 2 definuje trestný čin *maření výkonu trestu*; i zde je neurčitá sankce nahrazena určitou (pořádkovými tresty).¹⁵ § 3 se týká trestného činu *křivé přísahy* (beze změny). Další tři paragrafy obsahují nové skutkové podstaty: § 4 vymezuje trestný čin *porušení papežského tajemství* (subjekt obecný, sankce určitá: pořádkové tresty). § 5 definuje trestný čin *nezajištění výkonu vykonatelného rozsudku nebo trestního příkazu*: ačkoli to není v textu uvedeno, subjekt bude z povahy věci v praxi speciální, a sice především ordinář; sankce neurčitá, nevyjímaje cenzuru. Poslední § 6 trestá porušení *oznamovací povinnosti* u vybraných trestných činů; sankcí je pořádkový trest s možností přídatných trestů podle závažnosti činu.

¹¹ ...*contra fidem*. V dosavadním nadpisu stálo: „...proti náboženství“.

¹² Viz čl. 2 jejího listu ze dne 21. 5. 2010.

¹³ Zde novela absorbovala (do kodexu již dříve promítnuté) ustanovení z MP Jana Pavla II. *Ad tuendam fidem* ze dne 18. 5. 1998, in: AAS 90 (1998), 457–461.

¹⁴ ...*et munerem exercitium*. V dosavadním nadpisu bylo: „...a proti svobodě církve“.

¹⁵ Zákon, mluví-li o možnosti ukládání pořádkových trestů, zde i jinde obvykle odkazuje sumárně na kán. 1336 § 2–4. V takových případech jsou aplikovatelné vlastně všechny pořádkové tresty s výjimkou propuštění z duchovního stavu.

- Kán. 1372 – *omezování svobody církve*: neurčitá sankce nahrazena pořádkovými tresty.
- Kán. 1373 – *podněcování nenávisti vůči církvi*, kán. 1374 – *členství v zakázaných konsociacích* a kán. 1375 – *usurpace církevního úřadu*: bez zásadních změn.
- Kán. 1374 – majetkové trestné činy: v § 1 je nově definována *krádež* (substractio) na církevním majetku nebo *bránění církvi v požívacím právu* z tohoto majetku, a dále jeho *nedovolené zcizení* (alienatio) jakož i (nově) jeho *nedovolená správa*; sankce určitá (pořádkové tresty) s povinností náhrady škody. Podle § 2 je stanovena neurčitá sankce, nevyjímaje zbavení úřadu, pro toho, kdo se buď dopustí trestného činu nedovolené alienace církevního majetku *z hrubé nedbalosti* (gravis culpa), nebo kdo je takto hrubě nedbalým shledán při správě církevního majetku (zde je subjekt speciální: správce církevního majetku – duchovní *i laik*). Jde o *nové nedbalostní skutkové podstaty* v kodexu.
- Kán. 1377 obsahuje dvě skutkové podstaty: v § 1 jde o trestný čin *úplatkářství*. U aktivního úplatkářství je neurčitá sankce nahrazena určitou (pořádkovými tresty), pasivní úplatkářství má být trestáno podle závažnosti deliktu, nevyjímaje zbavení úřadu, s povinností náhrady škody. V § 2 je nově a konkrétněji vymezena skutková podstata trestného činu *nezákonného obohacování se z mešního stipendia*. Sankce neurčitá je nahrazena peněžitým trestem s povinností náhrady škody.
- Kán. 1378 – trestné činy proti výkonu církevní moci či úřadu: v § 1 jde o ostatní (výše nedefinované) *dolůzní zneužití církevní moci či úřadu*, ať komisivní nebo omisivní; sankce podle závažnosti jednání, nevyjímaje zbavení úřadu, s povinností náhrady škody. V § 2 je postiženo *nedbalostní jednání* (culpabilis neglegentia), doposud jedině v celém kodexu, se sankcí pořádkového trestu a s povinností náhrady škody.

Třetí stať: Zločiny proti svátostem¹⁶

- Kán. 1379 – *simulace udělení svátostí*: § 1 (týkající se eucharistie) a § 2 (chránící svátost pokání) je beze změny. Do § 3 je promítnut dosud mimokodexový trestný čin *pokus o vysvěcení ženy* (sankce: u světitele i ženy samočinná exkomunikace, jejíž prominutí je vyhrazeno Apoštolskému stolci; u duchovního navíc

¹⁶ Dříve nesla III. stať název: „Uchvacení církevních úřadů a zločiny spojené s jejich výkonem“.

možnost propuštění z duchovního stavu).¹⁷ Ve všech třech těchto případech je projednání oněch trestných činů vyhrazeno kongregaci. Novou skutkovou podstatu obsahuje § 4 o *úmýšlném udílení svátostí těm, jimž je to právem zapovězeno*. To může v praxi dopadnout zejména na případy *rozvedených a znovu civilně oddaných křesťanů* (sankce: u duchovního suspenze s možností přidavných pořádkových trestů). Konečně nezměněný „zbytkový“ § 5 pamatuje neurčitou sankcí na další případy simulovaného udílení svátostí.

- Kán. 1380 – *simonie*: v sankci přidána možnost uložení pořádkových trestů.
- Kán. 1381 – *communicatio in sacris*, tzv. „intercelebrace“: beze změny. Projednání tohoto trestného činu je vyhrazeno kongregaci.
- Kán. 1382 – trestné činy proti eucharistii: § 1 – *pohození eucharistických způsobů*: beze změny (nadále také jde o papežský rezervát); k němu přidal zákonodárce nový § 2, který trestá jednak *proměnění jedné způsobu bez druhé se svatokrádežným záměrem* (nutný je tento motiv jako další obligatorní znak skutkové podstaty!) při slavení eucharistie, nebo také *obou způsobů mimo eucharistickou slavnost*.¹⁸ Sankce podle závažnosti deliktu včetně možného propuštění z duchovního stavu. Transsubstanciace jedné látky bez druhé nebo obou beze mše zakazuje striktně kán. 927, takové jednání však doposud nebylo trestné.
- Kán. 1383 – *nedovolené obohacování se z mešního stipendia*: skutková podstata beze změny, v sankci vedle stávajícího možného uložení cenzury byl neurčitý „spravedlivý trest“ nahrazen odkazem na tresty pořádkové.
- Kán. 1384 – *absolutio complicitis* (papežský rezervát) a kán. 1385 – *solicitace*: beze změny; projednání obou těchto trestných činů je vyhrazeno kongregaci.
- Kán. 1386 – *prozrazení zpovědního tajemství*: normy § 1 (*přímé* prozrazení – papežský rezervát) i § 2 (*nepřímé* prozrazení) – beze změny. Do nového § 3 byl inkorporován dekret Kongregace pro nauku víry *O důstojnosti svátosti pokání* ze dne 13. září 1988¹⁹ o jediné větě, který trestá každého, kdo by jakýmikoliv technickými prostředky *nahrával zpověď* (ať pravou nebo fingovanou, ať svou nebo jiné osoby) anebo její obsah *zveřejnil prostředky sociální komunikace*.

¹⁷ Obecně závazné nařízení (*decretum generale*) Kongregace pro nauku víry, publikované v L'Osservatore Romano dne 30. května 2008.

¹⁸ Do trestního práva tuto skutkovou podstatu vnesl list Kongregace pro nauku víry ze dne 18. května 2001, navazující na MP *Sacramentorum sanctitatis tutela* (2001).

¹⁹ AAS 80 (1988), 1367.

Sankcí už ovšem (na rozdíl od uvedeného dekretu) není samočinná exkomunikace, nýbrž neurčitý trest „podle závažnosti trestného činu“, u duchovního nevyjímaje propuštění z duchovního stavu. Projednání všech těchto trestných činů je vyhrazeno kongregaci.

- Kán. 1387 – *nedovolená konsekrace biskupa*: beze změny (papežský rezervát).
- Kán. 1388 – § 1 *udělení svátosti svěcení bez „dimisoriálek“*: beze změny. Nový § 2 trestá samočinnou suspenzí duchovního, který by přijal svěcení a přitom zatajil, že je stížen *cenzurou nebo iregularitou*.
- Konečně nový „zbytkový“ kánon 1389 s neurčitou sankcí (nevyjímaje cenzury) trestá ostatní případy, v nichž by duchovní *nedovoleně vykonával kněžský či jiný posvátný úřad*.

Čtvrtá stať: Nepravdivé udání a padělání listin

- Kán. 1390 – *falsa denuntiatio*: bez zásadní změny.
- Kán. 1391 – *crimen falsi*: beze změny, jen neurčitá sankce je nahrazena odkazem na pořádkové tresty.

Pátá stať: Zločiny proti zvláštním povinnostem

- Kán. 1392 – *svévolné opuštění posvátné služby*: jde o novou skutkovou podstatu se speciálním subjektem (duchovní). Objektivní stránkou je dobrovolné a nezákonné opuštění posvátné služby po dobu alespoň šesti nepřetržitých měsíců. Dalším (pátým) obligatorním znakem této skutkové podstaty je motiv: vzdálit se příslušné církevní autoritě („cum animo sese subducendi a competenti Ecclesiae Auctoritate“). Sankce: podle závažnosti činu – suspenze, pořádkové tresty, v závažnějších případech i propuštění z duchovního stavu.
- Kán. 1393 – *nedovolený výkon povolání duchovním či řeholníkem*: sankce doplněna o možné uložení pořádkových trestů, jinak beze změny.
- Kán. 1394 – *attentatio matrimonii*: beze změny; jen v textu kánonu je doplněn odkaz na kán. 694 § 1 odst. 2 – propuštění řeholníka z řeholní společnosti *ipso facto* – ať je duchovním či nikoli.
- Kán. 1395 – konkubinát duchovních: § 1 *konkubinát obecně* beze změny. Dále kánon obsahuje dvě speciální skutkové podstaty: v § 2 jde o duchovního, který jiným veřejným způsobem hřeší *contra sextum Decalogi*, v § 3 pak o duchovního, který tento hřích spáchá *násilím nebo pohrůžkami nebo zneužitím své autority*, anebo někoho nutí, aby konal či podstoupil sexuální úkony (*actus*

sexuales). V obojím případě má následovat spravedlivý trest, nevyjímaje v případě potřeby i propuštění z duchovního stavu.

- Kán. 1396 – *porušování rezidenční povinnosti*: beze změny.

Šestá stať: Zločiny proti lidskému životu, důstojnosti²⁰ a svobodě

- Kán. 1397 zahrnuje trestné činy proti životu, zdraví a svobodě: v § 1 jsou bez zásadní změny uvedeny trestné činy *vraždy, únosu, protiprávního zadržování osoby, zmrzačení a těžkého ublížení na zdraví*. Změny nenaznal ani § 2 (trestný čin *potratu*). Nově je stanoveno, že pokud takový trestný čin podle obou těchto paragrafů spáchal duchovní, v závažnějších případech musí být propuštěn z duchovního stavu (viz § 3).
- Kán. 1398 obsahuje trestné činy proti lidské důstojnosti v oblasti šestého přikázání. Subjekt je vždy speciální: duchovní, člen institutu zasvěceného (apoštolského) života nebo *laik* (*fidelis quilibet*), který je ovšem nositelem nějaké hodnosti či úřadu nebo služby v církvi. § 1 ve svém odstavci 1 přejímá z výše uvedeného listu Kongregace pro nauku víry skutkovou podstatu hříchu proti šestému přikázání, který spáchá *duchovní s nezletilou osobou* (tj. mladší osmnácti let), a objektivní stránku rozšiřuje jednak na osoby, které mají setrvale *nedokonalé užívání rozumu*, popř. na ty, jimž právo přiznává stejnou ochranu. Následující dva zcela nové odstavce se týkají *pornografie*: odst. 2 postihuje toho, *kdo přiměje nebo navede nezletilého* nebo osobu mající setrvale nedokonalé užívání rozumu, popř. tu, jíž právo přiznává stejnou ochranu, aby se pornograficky předváděla nebo se účastnila pornografických výstupů, ať skutečných nebo simulovaných; podle odstavce 3 pak má být trestán ten, kdo by v rozporu s dobrými mravy jakýmkoli způsobem a jakýmkoli prostředky *připravoval, držel, vystavoval nebo rozšiřoval pornografická zobrazení nezletilých* či osob s trvale nedokonalým užíváním rozumu. Sankce je pro všechny tři skutkové podstaty stejná, avšak je stanovena diferencovaně: u duchovního je to obligatorní zbavení úřadu, nevyjímaje propuštění z duchovního stavu, nakolik to případ vyžaduje. Naproti tomu provinivší se členové institutu zasvěceného či apoštolského života, jakož i ti věřící, kteří zastávají v církvi nějaký úřad či službu, mají být obligatorně trestáni pořádkovými tresty, což platí výslovně i pro případ, že by se dopustili trestného činu sexuálního násilí

²⁰ Tato *důstojnost* (*dignitas*) v dosavadním nadpisu VI. státi chyběla.

podle kán. 1395 § 3. Projednávání všech těchto případů je také vyhrazeno kongregaci.²¹

Sedmá stat': *Obecná norma*; viz 2.2.

2. A co se (bohužel) nezměnilo...

Recentní světské trestní právo je po dlouhém historickém vývoji ovládáno jistými principy, které jsou vlastní všem civilizovaným právním řádům. A některé z těchto principů přicházely právě v CIC/1917 i CIC/1983 (tj. kodexech vyhlášených pro latinskou církev) poněkud zkrátka. A tak se penální kanonistika vesměs těšila, že při příští rekodifikaci trestního práva hmotného jim bude učiněno zadost. Bohužel toto očekávání nebylo novou apoštolskou konstitucí prakticky vůbec naplněno. Jde zejména o následující (heslovitě uvedenou) problematiku:

2.1 Správní trestání trestných činů

Sotva si dnes lze představit, že by tresty za trestné činy (neboli ta závažnější jednání *contra legem poenalem*) ukládal jiný orgán, než nezávislý soud; lze hovořit o ústavním principu.²² Avšak i nový kán. 1342 § 1 umožňuje ukládání trestů v mimosoudním (tedy správním) řízení, „kdykoli spravedlivé důvody (*iustae causae*) brání, aby se provedlo soudní řízení“; vždyť takovéto „spravedlivé důvody“ se najdou vždycky. Je přece jen rozdíl v tom, soudí-li delikventa více či méně nezávislý církevní soud, než z povahy věci nutně zainteresovaný ordinář...²³ Slabou útěchou je, že nový text připojuje pro ordináře povinnost, že při trestání má „vč rozhodnout podle svého svědomí a moudrosti, podle toho, co vyžaduje obnovení spravedlnosti, náprava viníka a napravení pohoršení“, a že pro rozhodnutí musí mít (stejně jako soud)²⁴ mravní jistotu o věci, kterou rozhoduje.

²¹ Podle výše zmiňovaného listu kongregace z roku 2010, v případě trestného činu pornografie ve znění reskriptu *Ex audientia SS.mi* ze dne 3. prosince 2019 (viz Acta ČBK 2020, č. 15, s. 25n).

²² U nás viz čl. 40 odst. 1 Listiny základních práv a svobod: „Jen soud rozhoduje o vině a trestu za trestné činy.“

²³ K tomu viz např. můj článek *Soudcovská nezávislost v platném kanonickém právu*, in: Revue církevního práva č. 32–3/2005, Praha, s. 203–215.

²⁴ Viz kán. 1608 § 1 CIC/1983.

2.2 Nullum crimen sine lege...

Už justiniánská *Digesta* stanoví: „Poena non irrogatur, nisi quae quaque lege... specialiter huic delicto imposita est.“²⁵ A nejpозději od dob Anselma Feuerbacha (1775–1833) se jím formulovaná zásada *Nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege*²⁶ stala profilujícím principem kultury práva. Naproti tomu nové trestní právo ponechalo v platnosti „obecnou normu“ kán. 1399, umožňující (byť výjimečně a za přesně stanovených okolností) v rozporu s tímto principem trestat i jednání, jehož skutkové podstaty v zákoně uvedeny nejsou. Naštěstí v právní praxi tato norma (snad) není aplikována, ovšem i tak představuje (alespoň teoreticky) průlom do právní jistoty adresátů práva. Kodex kánonů východních církví přitom obdobně ustanovení nezná.

Tento problém se netýká tzv. trestních příkazů (*praeceptum poenale*): tyto příkazy obecně jsou totiž (a to se týká i příkazů trestních) podle kán. 49 určeny právě především „k vynucení dodržení zákona“ (*ad legis observantiam urgendam*). Povinnost jimi ukládaná je totiž meritorně obsažena v dispozici zákonné normy, a jen připojená sankce je (a to předem) stanovena nikoli trestním zákonem, nýbrž tímto individuálním právním aktem; to ovšem nijak nekoliduje s právní jistotou recipienta trestního příkazu.

2.3 Samočinné tresty

Stejně tak je v recentním právu samozřejmostí, že tresty jsou ukládány po provedeném trestním řízení. Tak je tomu zásadně i v kanonickém právu („Trest je zpravidla účinný až po odsuzujícím rozhodnutí“ – kán. 1314 CIC/1983). Ovšem i novela ponechala v platnosti možnost trestu, „který nastupuje bez rozhodnutí představeného“ – tzv. tresty *latae sententiae* (podle téhož kánonu). Navíc tuto možnost v určitých případech rozšířila z nápravných trestů i na tresty pořádkové (viz nový § 4 kánonu 1338).²⁷ Přitom už tzv. „rekodifikační desatero, přijaté na biskupském synodu roku 1967, si v čl. 9 naopak přálo, aby případy trestů *latae*

²⁵ D 50, 16, 131 (Ulpianus).

²⁶ *Lehrbuch des gemeinen, in Deutschland geltenden peinlichen Rechts* (Gießen 1801), kde Feuerbach konkretizoval tento osvícenský požadavek Cesara Beccarii.

²⁷ „Pořádkové tresty mohou být jen tehdy samočinné...“

sententiae byly minimalizovány.²⁸ Vždyť tyto samočinné tresty jsou nabouráním právní jistoty delikventa („zhřešil jsem »jenom«, nebo jsem také upadl do samočinného trestu?“). Kodex kánonů východních církví tresty *latae sententiae* nezná a lze se proto oprávněně domnívat, že i latinská církev by se bez nich obešla ...

2.4 Žaloba na výkon rozhodnutí

Na tomto místě je třeba (jakkoli z jiných důvodů než u předchozích tří případů) uvést problematiku právní úpravy výkonu trestního rozhodnutí. V textu novely totiž zůstal také (zjevně nesmyslně formulovaný) kán. 1363 o žalobě na výkon rozhodnutí (*actio ad poenam exsequendam*). O jakou žalobu by mělo jít, nebo kdo a komu by ji měl podat? Na základě trestní žaloby (*actio poenalis*) byl přece vydán rozsudek, jehož výkon je svěřen nikoli soudu²⁹ (jak je tomu např. v našem českém trestním právu), nýbrž zásadně diecéznímu biskupovi,³⁰ který ho nařídí svým dekretem. Ve skutečnosti se v onom kánonu má jednat o stanovení prekluzivní lhůty pro nařízení výkonu rozhodnutí (*sententiae exsecutio*). Snad zákonodárce „inspirovala“ římskoprávní *actio iudicati*, která ovšem měla opodstatnění v římském privátním (a to formulovém) procesu, ale není použitelná ve veřejnoprávním kanonickém trestním řízení.

Závěrem

Zmiňované „rekodifikační desatero“ mimo jiné v čl. 3 žádalo, aby s cílem co největší podpory pastorační péče o duše byla „v novém právu vedle ctnosti spravedlnosti zohledněna i láska, mírnost, lidskost a laskavost, jimiž se má projevovat snaha o právní umírněnost nejen při aplikaci zákonů ze strany duchovních pastýřů, ale také v zákonodárství samém“. Za tím účelem synod rozhodl, že „mají být odstraněny

²⁸ „9. Pokud jde o právní donucení, jehož se církev jakožto vnější, viditelná a nezávislá společnost nemůže vzdát, tresty mají nastupovat zásadně až po odsuzujícím rozhodnutí a mají být ukládány i promíjeny výlučně ve vnějším oboru. Tresty nastupující bez rozhodnutí představeného se mají omezit na nezbytné případy a mají být stanoveny jen za nejzávažnější trestné činy“. (Z předmluvy k CIC/1983, in: AAS 75 (1983), XVIII–XXX. Plné znění „rekodifikačního desatera“ je otiskáno např. in: OCHOA, *Leges Ecclesiae* III, č. 3601, s. 5253–5257.)

²⁹ Podle kán. 1651 CIC/1983 musí ovšem vlastnímu výkonu rozhodnutí ordinářem předcházet *decretum* soudu o vykonatelnosti rozsudku (stejně tak v kán. 1918 CIC/1917).

³⁰ Kán. 1653 § 1: „Pokud místní zákon nestanoví jinak, je povinen nařídít výkon rozsudku biskup diecéze, v níž byl vynesena rozsudek prvního stupně, a to biskup buď sám, nebo prostřednictvím jiného.“

příliš tvrdé normy (*normae nimis rigidae*) a má se užívat spíše povzbuzování a přesvědčování, pokud není nutno zachovávat přísné právo k zajištění veřejného dobra a obecné církevní disciplíny.³¹

Padesát let poté se ovšem ukázalo, že to nutné je a že i ty „rigidní normy“ mají v trestním právu katolické církve – bohužel – své místo, jak to konstatuje papež František v preambuli k tomuto zákonu: „V minulosti způsobilo mnoho škod, že v církvi nebyla pochopena úzká souvislost mezi účinnou láskou a prosazováním trestní kázně tam, kde to vyžadují okolnosti a spravedlnost.“³² Výstižně celou situaci komentují kolegové Rajmund Jirí Tretera a Záboj Horák ve své publikaci *Církevní právo*:³³ „Škodlivost benevolentního přístupu k uplatňování církevní kázně, která byla důsledkem naivního optimismu, vzbuzeného radostnými nadějemi kolem zasedání Druhého vatikánského koncilu, byla postupně odhalována již záhy po vydání CIC/1983. Podcenění významu práva se záhy začalo projevovat jak v prudkém vzrůstu skandálů kolem sexuálních deliktů v církvi, tak v uvolnění kázně v oblasti zacházení s církevním majetkem. Proto již od roku 2001³⁴ církevní zákonodárce soustavně doplňoval a zpříšňoval trestní materii v CIC/1983. Vyvrcholením tohoto procesu je novela papeže Františka z roku 2021...“

Závěrem by si bylo možno jen přát, aby se rekodifikace dočkalo také trestní právo procesní, v němž se po mnoha jeho vesměs dosti nesystémových, a především nepřímých novelizacích i odborníci na kanonické právo jen obtížně orientují.

Resumé

Autor ve svém článku komentuje základní změny, které do kanonického trestního práva hmotného vnesla apoštolská konstituce papeže Františka *Pascite gregem Dei* ze dne 23. května 2021, která nabyde účinnosti dne 8. prosince 2021. Po reformě manželského procesu v roce 2015 jde o druhou rekodifikaci celého subsystému kanonického práva po vydání CIC/1983. První část článku se týká vlastních změn v právní úpravě, v druhé části autor v úvaze *de lege ferenda* zmiňuje instituty trestního práva, které naopak novou právní úpravou nebyly dotčeny, jakkoliv by to bylo žádoucí.

³¹ Z předmluvy k CIC/1983 (ut supra).

³² Překlad: doc. Záboj Horák.

³³ TRETERA, Jirí Rajmund, HORÁK, Záboj, *Církevní právo*, 2. přepracované a doplněné vydání, Praha, 2021, s. 326.

³⁴ Tj. od publikace MP *Sacramentorum sanctitatis tutela* – pozn. autora.

Summary

What Has (Not) Changed with the Recodification of Canon Substantive Criminal Law

In his article, the author comments on the fundamental changes introduced to the canon substantive criminal law by the Apostolic Constitution of Pope Francis *Pascite gregem Dei* of 23rd May 2021, which comes into effect on 8th December 2021. After the reform of the matrimonial legal process in 2015, this is the second recodification of the entire canon law subsystem after the issuance of the CIC/1983. The first part of the article concerns the changes in the legislation itself, in the second part the author mentions in the consideration *de lege ferenda* the institutes of criminal law, which, on the contrary, were not affected by the new legislation, however desirable.

Klíčová slova: kanonické právo, trestní právo hmotné, apoštolská konstituce *Pascite gregem Dei*, Kodex kanonického práva

Keywords: canon law, substantive criminal law, Apostolic Constitution *Pascite gregem Dei*, Code of Canon Law

Autor

Prof. JUDr. Antonín Ignác Hrdina, DrSc., O.Praem., narozen roku 1953 v Praze, je členem Katedry pastorálních oborů a právních věd Katolické teologické fakulty Univerzity Karlovy v Praze a Katedry právních dějin Fakulty právnické Západočeské univerzity v Plzni. Současně působí také jako první místopředseda Metropolitního církevního soudu Arcidiecéze pražské v Praze.

Author

Prof. JUDr. Antonín Ignác Hrdina, DrSc., O.Praem., born in 1953 in Prague, is a member of the Department of Pastoral Sciences and Legal Sciences of the Catholic Theological Faculty, Charles University in Prague, and the Department of Legal History of the Faculty of Law, University of West Bohemia in Pilsen. At the same time, he is the first vice-chairman of the Metropolitan Ecclesiastical Court of the Archdiocese of Prague in Prague.

Kontakt**prof. JUDr. Antonín Ignác Hrdina, DrSc.**

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

Katedra právních dějin

Sady pětaticátníků 14

306 14 Plzeň

poštovní adresa: Pohořelec 23/113, 118 00 Praha 1–Hradčany

e-mail: i.a.hrdina@strahovskyclaster.cz